

ПАМ'ЯТІ ЮЛІЯ ІВАНОВИЧА КРОЧКА (9.08.1934–1.12.2007)

Крочко Юлій Іванович – професор, теріолог, педагог, провідний фахівець у галузі екології кажанів Карпатського регіону, член Ради Українського теріологічного товариства НАН України, один з фундаторів Українського центру охорони кажанів та автор першої Національної доповіді про стан популяцій кажанів в Україні для EUROBATs.

Життя цієї світлої людини – ціла епоха у розвитку української зоології і, зокрема, хіроптерології. Все своє життя Юлій Іванович прожив на Закарпатті, присвятивши його викладацькій діяльності на кафедрі зоології Ужгородського університету, а кілька пенсійних років – у суміжній Угорщині. Перша і головна особливість цього

непересічного дослідника і педагога – його надзвичайно м'який характер і очевидна для всіх неприхована, природна тактовність у всьому – спілкуванні з колегами, викладі наукових фактів, рецензуванні статей і опонуванні дисертацій.

Такі дослідники, як Юлій Іванович, є надзвичайно рідкісним явищем у нашому житті. Він ніколи не поспішав, проте все встигав, ніколи не йшов напролом, але завжди досягав своєї мети, був успішний в усьому: і в науці, і в педагогіці, і у робочих справах, і в сімейних стосунках. Його цінували і любили студенти, колеги, друзі.

Серед головних наукових здобутків Юлія Івановича варто назвати повнообсяжний аналіз фауни та екології кажанів Закарпаття. Завдяки цим дослідженням було здобуто унікальні дані про склад фауни, міграції окремих видів та особливості їхніх зимівельних скупчень, особливості репродукції та розподіл материнських колоній тощо. Якщо врахувати те, що для фауни Закарпаття відомо понад 90% видів кажанів України, і що саме тут представлено найпотужніші в Україні літовища і зимовища кажанів, буде зрозуміло, що знання цієї малодоступної для дослідників групи стало основою професійного злету фахівця. Проте головним все ж був дослідницький талант Юлія Івановича, вміння здобувати та опрацьовувати матеріал, організовувати роботу та співпрацю з колегами.

Започаткування досліджень кажанів Закарпаття і шлях до визнання були непростими. За 2–3 десятиліття до перших помітних успіхів Юлія Івановича дисертацію про кажанів Закарпаття захистив Василь Абеленцев (1949). Останнім було підготовлено і опубліковано перші повновагом огляди фауни кажанів Закарпаття, написано (спільно з Б. Поповим) зведення про кажанів України (Фауна України, 1956; Т. 1, вип. 1), тоді ж побачила світ монографія «Звірі західних областей України» (Татаринів, 1956), захищена докторська дисертація І. Турянина «Звірі Радянських Карпат» (1972) тощо. Тоді ж розпочато дослід-

ження міграцій, у тім числі кільцювання кажанів. Проте саме залучення до широкомасштабних кільцювань дозволило Юлію Івановичу увійти до когорти провідних теріологів, які серед іншого займалися і кажанами (І. Колюшев, К. Татаринів, В. Абеленцев та ін.).

Набутий Юлієм Івановичем досвід у пошуку кажанів та дослідженні їхніх репродуктивних і зимівельних колоній, отримали своє логічне продовження у поширеній на той час ідеї вивчення морфологічних індикаторів. Ця тема, вкрай популярна у той час в СРСР завдяки дослідженням акад. С. Шварца та його учнів, стала головною у дослідженнях Юлія Івановича, який добре знав матеріал і мав можливість робити масові збори кажанів у зимівельних скупченнях. Все це результувалося у першій дисертаційній праці Юлія Івановича – «Морфологические и эколого-физиологические особенности популяции большой ночницы и обыкновенного длиннокрыла Закарпатской области» (1970). У подальшому Юлій Іванович продовжив ці дослідження, проте розгорнув по всій Закарпатській області і для всієї групи (ряд кажанів). Протягом подальших років ним було зібрано унікальний за обсягом матеріал щодо видового складу фауни та особливостей біології окремих видів. Зокрема, досліджено динаміку зимівельних скупчень кажанів у печерах Закарпаття і фактично започатковано багаторічний моніторинг фауни, виявлено нові для фауни види (він був першим в СРСР, хто визнав і дослідив вуханя австрійського), описав до того відомі в Україні лише за випадковими знахідками кілька рідкісних видів (зокрема, довговуху нічницю) тощо. Врешті, Юлій Іванович наполог на створенні дотепер єдиного в Україні кажанового заказника на базі печер і штолень в окол. с. Глибоке поблизу Ужгорода. Все це і багато іншого дозволило йому 1992 р. захистити докторську дисертацію «Рукокрылые Украинских Карпат» (1992).

Значну кількість робіт Ю. І. Крочко надрукував у місцевих виданнях і рідко радував своїми доробками центральні видання. Більшість праць опубліковано ним у збірках матеріалів конференцій, Науковому віснику Ужгородського університету та його різноманітних попередниках. Жодна монографія також не була надрукована, проте Юлій Іванович, схоже, до цього й не прагнув. Він надзвичайно захоплювався викладанням зоології та суміжних з нею дисциплін, його покликанням була педагогіка. Це стверджувалося як вдячними учнями і тепер доцентами та асистентами біологічного факультету УжНУ, так і книжками Юлія Івановича, написаними вже після захисту докторської, в тому числі практикуму із зоології хребетних та керівництва з герпетології.

Попри доволі скромну бібліографію, Юлій Іванович залишив величезний слід як у науці, так і в долях науковців. Ним створена доволі велика колекція кажанів, яка зберігається у Зоологічному музеї рідного йому Ужгородського університету. Ним у співпраці з А. Волохом підготовлено кілька нарисів про кажанів до Червоної книги України. Він виступав опонентом на захистах дисертацій та рецензентом більшості перших публікацій хіроптерологів «нової генерації».

Юлій Іванович завжди високо тримав планку своїх досліджень, був прекрасним педагогом і науковцем. Нам всім є що наслідувати і чому навчитися у професора: послідовності і наполегливості, такту і доброті, фаховості й ерудиції.

І. В. Загороднюк, І. Г. Ємельянов

Вибрана бібліографія наукових праць Ю. І. Крочка

- Абеленцев В. И., Колюшев И. И., Крочко Ю. И., Татаринев К. А.* Итоги кольцевания рукокрылых в Украинской ССР за 1939—1967 гг. Сообщ. 1 // Вестн. зоологии. — 1968. — № 6. — С. 59—64.
- Абеленцев В. И., Колюшев И. И., Крочко Ю. И., Татаринев К. А.* Итоги кольцевания рукокрылых в Украинской ССР за 1939—1967 гг. Сообщ. 2 // Вестн. зоологии. — 1969. — № 2. — С. 20—24.

- Абеленцев В. И., Колушев И. И., Крочко Ю. И., Татаринов К. А.* Итоги кольцевания рукокрылых в Украинской ССР за 1939—1967 гг. Сообщ. 3 // Вестн. зоологии. — 1970. — № 1. — С. 61—65.
- Крочко Ю. И.* Морфологические и эколого-физиологические особенности популяций большой ночницы и обыкновенного длиннокрыла Закарпатской области : Дис. ... канд. биол. наук. — Киев : Ин-т зоологии АН УССР, 1970. — 178 с.
- Крочко Ю. И.* Про чисельність, користь і охорону кажанів // Про охорону природи Карпат. — Ужгород : Карпати, 1973. — С. 169—172.
- Крочко Ю. И.* Фауна хребетних тварин деяких печер та підземель Закарпатської області // Про охорону природи Карпат. — Ужгород : Карпати, 1973. — С. 172—175.
- Крочко Ю. И.* О находке ночницы длинноухой (*Myotis bechsteini* Kuhl, 1818) в Закарпатской области // Вестн. зоологии. — 1975. — № 6. — С. 81—82.
- Крочко Ю. И.* О некоторых видах рукокрылых Советских Карпат и их охране // Биологические аспекты охраны редких животных : Сб. науч. тр. — М., 1981. — С. 23—28.
- Татаринов К. А., Крочко Ю. И.* Пути формирования фауны рукокрылых Украинских Карпат // Изученность териофауны Украины, ее рациональное использование и охрана. — Киев : Наук. думка, 1988. — С. 34—46.
- Крочко Ю. И.* Рукокрылые Украинских Карпат : Автореф. дис. ... докт. биол. наук. — Киев : Ин-т зоол. НАНУ, 1992. — 34 с.
- Крочко Ю. И.* Экологические аспекты питания рукокрылых Украинских Карпат // Млекопитающие Украины. — Киев : Наук. думка, 1993. — С. 76—87.
- Волох А. М., Крочко Ю. И.* Підковоніс малий // Червона книга України. Тваринний світ / Під ред. М. М. Щербака. — К. : Укр. енцикл., 1994. — С. 376.
- Волох А. М., Крочко Ю. И.* Підковоніс великий // Червона книга України. Тваринний світ / Під ред. М. М. Щербака. — К. : Укр. енцикл., 1994. — С. 377.
- Волох А. М., Крочко Ю. И.* Довгокрил звичайний // Червона книга України. Тваринний світ / Під ред. М. М. Щербака. — К. : Укр. енцикл., 1994. — С. 382.
- Ковтун М., Крочко Ю.* До історії досліджень кажанів в Україні // Європейська ніч кажанів '98 в Україні : Пр. Теріол. шк. — К., 1998. — Вип. 1. — С. 10—15.
- Крочко Ю. И., Крочко В. Ю., Добей В. О., Потіш Л. А.* Комплексне вивчення зооценозів типових природних екосистем закарпатської рівнини, розробка її сучасного екоменеджменту та охорони // Наук. вісник Ужгород. ун-ту. Сер. Біол. — 1999. — № 6. — С. 94—99.
- Крочко Ю.* Кільцювання кажанів в Україні: досвід та пошуки альтернатив // Міграційний статус кажанів в Україні / За ред. І. Загороднюка. — К., 2001. — С. 34—36. — (Novitates Theriologicae. Pars 6).
- Крочко Ю.* Довгокрили і нічніци: *Miniopterus* et *Myotis* // Міграційний статус кажанів в Україні / За ред. І. Загороднюка. — К., 2001. — С. 50—52. — (Novitates Theriologicae. Pars 6).